

Békéscsabán novemberben

Nyár közepe óta készülődök Békéscsabára. Ambrus Zoltán, a Békés Megyei Könyvtár igazgatója akkor még elhárította a beszélgetést, most viszont egyik napról a másikra szívesen fogadott.

– *Miért gondolkozott ilyen sokáig ezen az interjún? – kérdeztem rögtön kíváncsian.*

– Tulajdonképpen azon gondolkoztam, hogy mi újat tudok még mondani. Hiszen már annyi helyen nyilatkoztam, beszéltem szakmai kérdésekről. Ráadásul éppen egy nagyon elfoglalt időszakban keresett; szeptemberben és októberben pedig a Kolbászfesztivál miatt szabadságon vagyok.

– *Ha jól tudom, ez a fesztivál az egyik szívügye.*

– Az egyik a sok közül. Mert az ember úgy szocializálódik, hogy elsősorban békéscsabai és azután minden más. Tősgyökeres békéscsabai vagyok. Úgy mentem el Debrecenbe az egyetemre, hogy jövök vissza. És tudatosan maradtunk itt a feleségemmel. Ez nem is közösségi vállalás, hanem inkább a családhoz, a gyökerekhez való ragaszkodás.

– *Beszélne egy kicsit a városról?*

– Ez a város szlovák telepítésű. Nem nagy, de nagyon megélt, és még élő hagyományokkal. Ez nem valamiféle néptáncolást vagy éneklést jelent, hanem az életmódban megjelenő hagyományokat.

Annak ellenére, hogy szeretjük hinni, hogy ez nagy város, nem így van – ez egy kis város. Gondolkodásában, szokásaiban, életmódjában és életformájában is. És az az igazság, hogy egy kialakulatlan város, sok nem városi szokással, és sok olyannal, amit igyekszünk nem városiként feltüntetni. Ezeket valami elmaradottnak, illetve rossz szokásnak véljük. Viszont ha arra gondolok, hogy ebben a városban még ma is divat az utcákat elsöpörni, a házak előtti fákat megmetszeni, és még jó értelemben figyelnek egymásra a szomszédok, segítenek egymáson, akkor azt kell mondanom, hogy ezek azok a jó hagyományok, amelyek összetartják Békéscsabát.

Sok trauma érte ezt a települést – mint annyi más magyar várost. Kezdődött Trianon után, amikor nagy számú erdélyi menekült került ide a határ közelsége okán. Folytatódott azzal, hogy a zsidókat deportálták és megölték, akik mind gazdasági, mind társadalmi, kulturális értelemben nagyon fontos részei voltak a városnak. 1947-ben lakosságcsere történt. Ez azt jelentette, hogy innen feltűzelt szlovákok kitelepültek Szlovákiába – visszatérve az „anyaföldre” –, onnan pedig

magyarok jöttek, akiket erőszakkal telepítettek át. El kellett hagyniuk a Csallóközt, és kénytelenek voltak ideköltözni. Ott jómódú parasztok voltak, itt pedig a legszegényebb emberek helyére kerültek.

Aztán Békéscsaba lett a megyeközpont – Gyulától elvették ezt a rangot. Nekik nagy trauma volt, de Békéscsaba is nehezen élte meg ezt az új helyzetet. Gazdaságilag már hosszú ideje erősebb város volt, mint Gyula. Ekkor viszont mesterségesen elkezdtek fejleszteni és betelepítések történtek. Ezáltal a meglehetősen homogén, szlovák, döntően evangélikus lakosság mellé sok református költözött. Ez megváltoztatta a város vallási térképét, szokásrendjét. Nagyon sok ember költözött be a városba a téveszesítés és később, az iparosítás során. Most pedig a sokadik traumáját éli, mert a feldolgozóipari jellegű munkahelyek megszűnnek. Az emberek pedig feleslegessé válnak. És itt van most egy város, ami vonzott és most kezd átalakulni kereskedelmi, bank-, illetve logisztikai központtá.

Minden városnak megvannak a lendítő és visszatartó erői. Békéscsaba sokat nélkülözött, és minthogy ez egy mesterségesen megnövelt szerepű város, nem ment keresztül szerves fejlődésen. Ugyanakkor soha nem fejlesztették annyira, hogy egy bizonyos szinten át tudjon lendülni. Veszprém vagy Székesfehérvár, ahol egyetem van és ipari központ, egész más helyzetben van. Ezek a városok is mesterségesen fejlődtek, de át tudtak lépni a kisvárosból a nagyobb, középvárosi kategóriába. Békéscsaba soha nem kapott annyi segítséget, mint ők, és ma sem kap. A legdepressziósabb vidékek egyike ma Magyarországon.

Rendkívül nehéz helyzetben van ebben a modernizációs folyamatban. Ez agrárvidék, döntően feldolgozóiparra alapozott a gazdasága. Most pedig eljött egy olyan időszak, amikor ezek a területek kevésbé fontosak az EU-ban lévő túltermelés miatt. Az itt élő emberek pedig ehhez értenek. Semmi máshoz.

Itt van egy megye 380 000 lakossal. 1970-ben 480 000-en laktak itt, tehát most százezerrel kevesebben vagyunk. Minden tíz mostani egyetemet végzőből kettő ha visszajön. A korosztályom gyerekei mind máshol dolgoznak. Ez önmagában tragikus dolog. A határmenti települések helyzete még rosszabb. Ha Biharugrától Bottonyáig széjjelnézek, csupa nehéz sorsú embert látok. Az ott lakók vagy elmenekülnek, vagy nagyon nehéz helyzetbe kerülnek. 30–40–50 százalékos a munkanélküliség. Ebben az esetben kultúráról, kulturális expanzióról beszélni meglehetősen komikus lenne. Ezeknek az embereknek elementáris problémáik vannak és ebben a kapitalizálódó folyamatban – amikor az állam elment az emberek mögül mint segítség – nagyon kiszolgáltatott helyzetbe kerültek. Ezek organikusan munkára szervezett települések, falvak voltak, ahol mindenki nagyon pontos munkamegosztás szerint végezte a dolgát. Még a koldus is része volt ennek a munkamegosztásnak! Elvitte a rossz terméket, a kevésbé hordható ruhát. Nos, ez a rendszer széthullott! Az emberek ott állnak, és nap mint nap csak esetleg az utcát söprik fel és a kocsmában töltik az idejüket... Valami kis segílyt kapnak, de az semmire nem elég. Ezeknek az embereknek kultúráról beszélni nagy bátorság! Miközben természetesen tökéletesen tisztában vagyok azzal, hogy a régió felemelkedésében a kultúrának, a tudásnak, a tájékozottságnak hallatlan nagy szerepe van. De ha valaki megszerzi ezt a tudást, tájékozódó képességet, akkor ezzel egyúttal veszi is a kalapját. És mit lehet mondani? A legnagyobb öröömömre van, hogy mennyi egyetemista, főiskolás van nálunk pénteken és szombaton. Ha pedig az egyéni életüket nézem, természetes, hogy az a legjobb nekik, hogyha máshol megragadják a jó lehetőségeket.

– *Románia belépése az EU-ba milyen változásokat hozhat?*

– Úgy gondolom, érdekes és egyben ellentmondásos folyamatokat indít el a csatlakozásuk. Attól félünk, hogy Romániából sokan jönnek ide dolgozni. Közben meg ott az érem másik oldala: valószínűleg majd tőlünk mennek Aradra dolgozni, ahol egy százalékos a munkanélküliség! A fizetések ma még alacsonyak, de ez biztosan javulni fog. És a határmenti falvakból nyilván oda fognak menni, mivel onnan haza tudnak járni. Hiszen elköltözni ezek az emberek nem tudnak az országon belül, mivel a házak eladhatatlanok. Nos, ez az közeg, amiben dolgozunk.

– *Hogyan alakult a könyvtár helyzete az idők során?*

– Ez a könyvtár volt az első megyei könyvtár. Nagy respektje volt mindig is. Csaba egy olvasó város. Az '50-es évektől kezdve nagyon szerették ezt a könyvtárat. Jó hangulatú hely volt, biztos menedék abban az elég rossz hangulatú világban. Él bennem a kép, hogy gyermekkoromban a rosszul kivilágított, sötét városban a könyvtárban mindig világos volt. Itt sokan voltak, meleg volt, és kedves emberek gyűltek össze, úgy, mint fényre a bogarak.

Annak ellenére volt népszerű a könyvtár, hogy szlovák településként például a piacon szlovákul beszéltek. (Az én szüleim is tudtak szlovákul.) A templomban, a temetésen is szlovákul hangzottak el a beszédek. Ennek ellenére olvasni – mivel nem iskolázott irodalmi szlovák nyelvet használtak, sőt ez a beszélt nyelv nagyon lemaradt a nyelvfejlődésben – magyarul olvastak. A magyart természetesen mindenki tökéletesen beszélte.

Ha találkozom valakivel abból az '50-es, '60 években volt fiatal értelmiségi gárdából, akik az egyetemről részben visszajöttek a városba, részben máshol boldogultak, külföldön élnek, mindig megkérdezik, hogy van Lipták Pali bácsi (az elődöm). Az idősebb generáció meg Fėja Gézáról érdeklődik. Ezek fontos dolgok.

– *Ön mióta dolgozik a könyvtárban?*

– A könyvtár gyerekkorom óta fontos hely az életemben. Kisgyerekként diavetítésre jártam, később tudatosabban használtam már a könyvtárat. 1985 óta dolgozom itt. Előtte mint társadalmi ösztöndíjas a megyei tanácsnál kaptam munkát: az intézmények felügyeletével foglalkoztam. A könyvtár és egyéb kulturális intézmények tartoztak hozzám.

– *Hogyan látja a könyvtár mai helyzetét?*

– Békés megyében ez az egyetlen igazán nagy könyvtár. Vannak persze nagyon jó főiskolai és városi könyvtárak! Regionális informatikai központ is vagyunk. Nálunk van a H-Bone csomópont, ami más megyékben általában egyetemeken, főiskolákon működik. Kiadjuk a *Bárka* nevű folyóiratot, amely igen színvonalas irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat. Évente hatszor jelenik meg. Szerencsénkre elsőként létesülhetett itt Európai Információs Pont a megyei könyvtárak közül 1998-ban, ma pedig a Europe Direct hálózat tagjaként végeznek a kollégáim igen fontos, az egész megyére kiterjedő munkát, szervezik ezt a tájékoztató szolgáltatást. Új épületünk 1985-re épült fel. Akkor ez volt a legjobb adottságokkal rendelkező megyei könyvtár az országban. Ma ez már nem igazán jó adottságú épület: nagyon drága a fenntartása, rendkívül korszerűtlen a fűtés és

a világitás. Betonmonstrum, ami nyeli az energiát. Bár flexibilis belső szerkezete van a háznak, komoly pénzek kellenének az átalakításra. 1985-ben és főleg a tervezés idején nem volt gond egy 6000 négyzetméteres könyvtárat építeni. Szellősen, levegősen. Az épületen keresztülfut egy passzázs, erre könyvesbolt, cukrászda, virágbolt települt. A '80-as években – amikor még híre-hamva sem volt a plázának – nagyon jól működött ez a konstrukció. Aztán áthelyeződött a városban a súlypont. Létrejöttek azok a helyek, amelyeket a '80-as években még el sem tudtunk képzelni. Akkor ide jártak a fiatalok, most az innen egy kilométerre lévő pláza „elvitte” őket. Nem tudok és nem is feladatom versenyezni vele. Úgy-hogy más irányba kell fordulni. Azt látom, hogy van igény, konferencia, összejövetelek, szakmai napok tartására, és a városban nincs elegendő és megfelelő közösségi helyszín. Nekünk van egy régi épületünk. Ez kultikus hely, hiszen itt alakult az első megyei könyvtár. Egy szép polgárház, amely a polgármester lakása volt. Ezt a régi épületet teljesen kiürítettük (itt volt a gyermekrészleg egy része). Úgy döntöttünk, hogy teljesen felújítjuk, és előadó-, illetve klubtermet alakítunk ki benne. Az eredmény már látható. Az egyik lehetőséget ennek a hasznosításában látom. Ez idevonz különböző cégeket, civil szervezeteket, amelyek egyben a könyvtárhoz is közelebb kerülnek. Új kapcsolatok kialakítására is mód nyílik.

De míg az egyik szemünk a városra, a másik a megyére figyel. Jó minőségű szolgáltatásokat kell adni a településeknek. A helyi önkormányzatoknak, intézményeknek segíteni kell abban, hogy a Nemzeti Fejlesztési Tervhez tudjanak kapcsolódni. Sok településen, sokféle próbálkozás fog elindulni. Egy informatikai, turisztikai fejlesztésnél vagy akár úthálózat bővítésnél is fontos, hogy a helybeliek történetileg, kulturálisan megalapozva, meggyőződéssel tudják képviselni azt, hogy az igenis szükséges számukra. A helyismereti kutatás nemcsak bibliográfiák gyártását kell hogy jelentse, hanem az ilyen modernizációs törekvésekben való segítséget is. Ha egy falu fejleszteni akar, akkor bizonyos hagyományokra is fog hivatkozni, és akkor jöhet a könyvtár, a múzeum, ahol a források rendelkezésre állnak. Például Biharugrán „erdei iskolát” hoztak létre egy madártanilag nagyon jelentős természetvédelmi területen. Ehhez kellett a források. Vagy Békéscsabán az Élővíz csatornát egy alapítvány gondozásába vette. Ezen a csatornán vízimalmok voltak, és halásztak is benne. Az alapítvány szeretné a Romániában folyó szakaszt is feltárni, és élővé tenni újra a csatornát. Na, ilyenekben szeretnénk segíteni, közreműködni.

– *Említette az épülettel kapcsolatos problémákat. Milyen megoldásokat látnak?*

– Míg eddig elég elszeparáltan, önállóan működtek a részlegeink, most próbálunk összehúzódní. Az emeletről lehozzuk a lenti folyosórészre az audiovizuális gyűjteményt. Nagyon jó a zenei részlegünk és a video-, DVD-gyűjteményünk is. A helyszínváltással egyben az olvasók többségéhez is közelebb kerül ez az anyag. A fenti helyet szeretnénk bérbe adni. Lehetséges, hogy másik intézményt fogadunk be. Ez nem öncsonkítás, hanem forrásszerzés a működéshez. Nekünk az is nagy segítség, ha a rezsiköltség 20 százalékát fedezi ez a bevételi forrás. Vagy ha a takarítók náluk is takarítanak, így lesz munkájuk. Ezzel valamennyire leszűkül a tér, mert például a folyóirat-olvasó eddig 3-400 négyzetméter, most 110 lesz. Lehet, hogy valaki nem tud az eddig megszokott, kedvenc helyén olvasni, de úgy érzem, a szolgáltatás színvonalát meg tudjuk tartani. Most egy másfajta igénybevételt aján-

lunk az olvasónak. Például elmélyült olvasásra nem feltétlenül a lapozgató lesz a legalkalmasabb.

A két bejáratos rendszert már régebben felszámoltuk. Nem csak azért, mert lopnak a könyvtárból – azért is, persze. Nem csak azért, mert huzat keletkezik és kihúzza a meleget – azért is. Nem csak az előbbiek miatt, hanem létszámgazdálkodási okokból is így kellett döntenünk. Hiszen az egyetlen ellenőrzési- és adminisztrációs pont minden szempontból a legtakarékosabb megoldás.

– *Hogyan alakult a létszám az elmúlt években?*

– 1985-ben 120 munkatárs volt, most 60 van, jövőre 50 lesz. Én nem révedek a múltba és nem ijedek meg a jövőtől sem. Külső kényszerítő erők léptek fel, hogy másként gondolkodjunk a könyvtárról, lehetőségeiről, a szerepéről. Nem egyszerű, de meg kell oldani. A könyvtárügy egy szocialisztikus, kvázi túlfeljesztésben élt, ahol pazarlóan bántak a személyi feltételekkel, de nem adtak arra lehetőséget, hogy a könyvtár technikailag is fejlődjön vagy állományában megfelelően gyarapodjon. A közép- és felsőfokú végzettségű emberek sokszor egyforma munkát végeznek. Az nem lehet jó megoldás, ha egy magasan kvalifikált szakember osztja vissza a könyvet. Lehet mondani, hogy az olvasónak az a jobb, ha képzett emberrel találkozik, de a könyv visszaosztása talán mégiscsak adminisztratív munka! Meggyőződésem, hogy ezek az arányok nem megfelelőek. Most ezt külső kényszer hatására kell megváltoztatnunk – ami nem biztos, hogy jó. Nehéz helyzetben van az igazgató, hiszen személyi kérdések, személyes sorsok kerülnek elé ilyenkor, és nem oldhatja meg humánusan, de sokszor még racionálisan sem..

– *Visszakanyarodva a megyére: hogyan végzik a megye ellátását?*

– Ebben a megyében nem lehet egy kaptafára dolgozni a különböző településeken, település típusokon. Azért sem, mert a megye három korábbi megyéből – Csanád, Békés és Bihar – lett „összerakva”. Mások azok a falvak, ahol nagybirtok, aztán téesz, állami gazdaság volt, és mások, ahol kisparaszti termelés folyt. Ezért minden település egyedi megoldásokat keres. Ez volt a jellemző akkor is, amikor olyan mozgalmak éltek, mint a „100 falu 100 könyvtár”. Ebben a megyében szépek és jók a könyvtárak. Maguk az épületek, a berendezések megfelelőek. Az állománygyarapítással van gond, és bizony, a folyamatos szakszerű munkával.

Nálunk nincsenek kistelepülések. Itt alig van 1000 fő alatti kistelepülés. A pályázati lehetőségeket kihasználjuk: vagy a könyvtárak pályáznak, vagy mi adjuk be a pályázatot a nevükben. És mi elvállaljuk azt a szerepet, amit egy kistérségi központnak kéne megtenni. Sajnos, nálunk nincsen olyan (városi) könyvtár, amely el tudná vállalni ezt a feladatot – nincs ilyen lehetőségük. Segítséget nyújtunk a falvaknak abban, hogyan lehet jól működtetni a könyvtárukat, milyen új célkitűzéseket fogalmazhatnak meg maguknak. A polgármestereket, a helyi önkormányzatokat próbáljuk meggyőzni arról, hogy egy könyvtárnak milyen hasznos funkciói vannak, milyen fontos közösségi feladatokat láthat el. Hogy igenis alkalmas arra, hogy működjön benne e-Magyarország pont vagy teleház; hogy van olyan település, ahol turisztikai információs pont is lehetne a könyvtár. Egy kisebb faluban pedig lehet, hogy nem lesz olyan csönd a könyvtárban, illetve nem a klasszikus értelemben vett kölcsönzés, helybenhasználat jellemzi, de talán beszélgetésre alkalmas, közösségi térként működik majd.

– *Úgy tűnik, a személyes kapcsolatok és a személyes hatás igen fontos ebben a folyamatban.*

– A kultúrában a személyesség, az egyén szerepe hallatlanul nagy lehet. Például nem civil ügy egy könyvtár létrehozása, ugyanakkor a háttérben mindig ott áll egy személyiség, egy iskolaigazgató, egy polgármester, egy neves személy, aki életre hívja a dolgokat.

– *Sok dologgal foglalkoznak. Idén a Helyismereti Könyvtárosok Találkozójának adtak helyet. Hogy sikerült a rendezvény?*

– Minden hozzánk hasonlóan nagy könyvtár időnként magára vállal országos rendezvényeket. '86-ban volt itt utoljára vándorgyűlés. Most örültünk annak, hogy bennünket választott az MKE helyismereti szekciója. Különlegessége az volt, hogy bemutathattuk nekik az Interreg 3C (a C itt Culture-t jelent) nemzetközi projektünket. Ez a program egy térség, egy régió kulturális kincsei digitalizálási lehetőségeinek feltérképezését és ezen értékek digitális formában történő közreadását tűzte ki célul. A Megyei Könyvtár a projekt résztvevőjeként arra vállalkozott, hogy helyi partnereivel közösen bemutassa, feltárja a Körös–Maros régió, közigazgatási értelemben Békés megye kulturális hagyományait, értékeit, intézményrendszerét, szolgáltatásait, és azt egy sajátos szempont szerint feltárja. Megpróbáltuk a közgyűjteményekben, kulturális intézményekben meglévő értékek hasznosításának lehetőségét megmutatni a gazdaság és a turizmus fejlesztésében érdekelteknek, és azt, hogy mindezek hogyan kapcsolhatók a nagyobb társadalmi, közösségi célkitűzésekhez. Dán, portugál, olasz és görög kollégák is részt vettek a programban. Az eredmény, a „Körös–Maros kulturális örökség”-honlap, ez a vázát és az informatikai háttérét, lehetőségeit teremtette meg annak, hogy a különböző közgyűjteményekben fellelhető kulturális értékek valamilyen tematizálás szerint közösen jelenhessenek meg. Így tulajdonképpen egyetlen adatbázisból kutathatóvá válhatnak. Rendkívül izgalmas és érdekes vállalkozás volt ez a program. Arról próbáltunk bizonyosságot tenni, hogy jó utat választunk, ha együttműködünk a múzeumokkal és a levéltárakkal vagy más kulturális értékeket gyűjtő intézményekkel.

– *A könyvtár részt vett más előremutató kezdeményezésekben is. Ilyen volt a minőségbiztosítás is. Hogy látja ma a minőségbiztosítás szerepét a könyvtárban?*

– Több minőségbiztosítással foglalkozó projektben vettünk részt. Fontos szempont a minőségbiztosítás, de talán nem a legfontosabb. A minőség biztosítására a szakmaiság a legfontosabb garancia. Ha szakmailag rendben vannak a döntések és szakmailag megalapozottak a folyamatok, akkor nem lehet probléma. Ma azt mondom, hogy az ilyen nagyságrendű könyvtárnak, mint mi, nem ez a legfontosabb. Sajnos, vannak súlyosabb gondjaink.

Egyébiránt úgy nem lehet minőségbiztosítással foglalkozni, hogy egy pályázaton nyerünk, nekiállunk dolgozni, aztán amikor elfogy a pénz, abbahagyjuk.

– *Miben látja a hatékony és gazdaságos működés garanciáját?*

– Ha szakmailag megalapozott döntések és jó folyamatok zajlanak egy intézményben, akkor a minőség biztosítva van. A mérhetőség igazán az, ami hiányzik az egész könyvtári rendszerből. A statisztika, ami a mérhetőségnek és összeha-

sonlíthatóságnak csak az egyik lehetősége. A kérdés azonban minduntalan felmerül: miben lehet bennünket összehasonlítani, mondjuk, a pécsi megyei könyvtárral? Nekik is van könyvünk, meg nekünk is? De hát annyira más közegben működünk, mint ők! Talán Zalaegerszeggel, Kaposvárral összehasonlíthatóbbak vagyunk. Én azt vallom: nekünk itt kell jónak lennünk, és nem egy virtuális osztályozó rendszerben kell megfelelnünk.

– *Hogyan látja a megyei könyvtárak jövőjét?*

– Hát, nem vagyok nagyon lelkes! Sokféle kihívás és sokféle sanyargatás jellemzi a jelenlegi helyzetünket. Az világosan látszik, hogy a kormányzat minimálisra kívánja csökkenteni a központi támogatások lehetőségét, például az ODR-hez kapcsolódó, és hasonló, törvényben is rögzített juttatások rendszerét. Ugyanakkor a megyék pénzügyi legyengítése, a pénzek és döntések átterelése a régiókhoz – a kulturális intézmények politikai kiszolgáltatottságát erősíti. Ha a kormányzat azzal érvel, hogy a megyéknél sok a bürokrácia és az indokolatlanul felvállalt, nem kötelező feladat, csak a dolgok egyik részét mondja ki, nem erősíti meg funkciókat, nem szabályoz címzett pénzforrásokat stb. Nem arról van szó, hogy valamilyen szakmailag is indokolható, racionális ésszerűsítés, visszahúzóadás megy végbe, hanem egy külső kényszer vezérelte, kiszolgáltatottság jellemzi a helyzetet. Ez egy olyan megyében, mint Békés, különösen tragikus, mert nincs mód a megyei könyvtár szerepének helyettesítésére sem, mondjuk, egy egyetemi vagy főiskolai könyvtárral, ugyanakkor a székhely város sem képes – véleményem szerint – átvenni bennünket, mert rendkívül rossz anyagi helyzetben van. A megoldás? Tartok tőle, hogy a megoldásokban majd nehezen találjuk meg a könyvtárat, azt az intézményt, amelyet elég sok viharon keresztül sikerült eddig megóvnunk, összevonástól, szétszedéstől és hasonlótól. Már annak is örülnék, ha a közös sorsú közgyűjtemények egymásra találását segítené a minisztérium, vigyázva a szakmai érdekek és értékek megmaradására.

– *Köszönöm a beszélgetést! És a „sokféle kihívás és sokféle sanyargatás” mellett jó munkát, és eredményes, sikeres új esztendő-t kívánok.*

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából 2006. november 21-én készült.)

Pegán Anita

A helyismereti munka aktuális kérdései címmel rendezett színvonalas szakmai konferenciát az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete. A Jászberényben, 2006. november 10–11-én zajlott tanácskozásról azon frissiben beszámolt a 3K decemberi száma. Ezúttal két, ott elhangzott előadás szerkesztett változatával ismerkedhetnek meg Olvasóink; éspedig olyanokkal, amelyek – túlmutatva a szűkebben vett helyismeret témakörein – a könyvtáros szakma szélesebb köreit érdekelheti.

Aprónyomtatványok teljes szöveges keresésének megvalósítása könnyen, gyorsan

Köszönet **Káldos János**nak.

(OSZK MEK Osztály)

„A könyvtárak túlnyomó többsége az önfeltáró rendszert választja, vagyis a tárolás tematikus rendben történik” – írta a könyvtárak helyismereti tevékenységét összefoglaló művében az aprónyomtatványokról Bényei Miklós.¹ Ugyanő 2004-ben így fogalmazott: „A feltárásban új formákat kell előnyben részesíteni – pl. a mikroanalitikus feltárást –, illetve szükségessé válik olyan dokumentumfajták egyedi feltárása is, amelyeket eddig nem így, hanem az ún. *önfeltáró módszerrel* dolgoztunk fel (pl. állóképek, *aprónyomtatványok*). [...] Az *aprónyomtatványok* történeti forrásértéke napjainkban kezd nyilvánvalóvá válni; a bennük rejlő információk könyvtári feltárása szintén kemény feladat, itt is a számítógép adhat reális esélyt.”²

Hogy miként?

Erre próbáltam választ adni a jászberényi konferencián a helyismereti gyűjteményekkel foglalkozó könyvtárosoknak azzal a figyelmeztetéssel, hogy az eljárást – egyelőre – *tanulmányozásra* ajánlom, mert nagyobb gyűjteményen még nem volt módom kipróbálni...

Húzhatjuk-halaszthatjuk a dolgot, de nem hiszem, hogy elkerülhető feladat lenne aprónyomtatvány-gyűjteményeink digitalizálása, első lépésként képként való beszkennelése.

Ha rászánjuk magunkat, először is célszerű e feladatra szabályzatot alkotnunk, hogy a végeredmény azonos (minél jobb!) minőségű legyen. Pár tucat dokumentum próbaszkennelése esetén bárki beláthatja ugyanis, hogy pl. a kisméretű, kettéhajtott (négyoldalas) meghívók esetén az oldalankénti beolvastatás nyomán szebb vég-

1 Bényei Miklós: Helyismereti tevékenység a könyvtárakban. Nyíregyháza, 1994. 86. p.

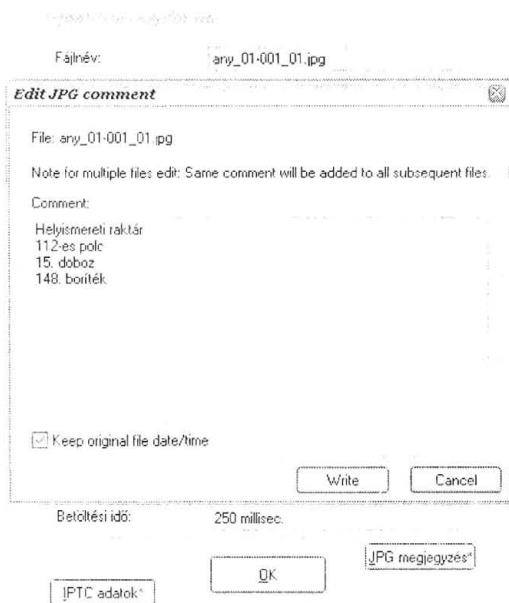
2 Bényei Miklós: Genius loci – A helyismereti tevékenységről. Budapest, 2004. 47–48. p.

eredmény születik, ha azonban ugyanezt a dokumentumot kihajtjuk, és csak két képet készítünk róla, sokkal gyorsabban tudunk haladni. Ha oldalanként szkennelünk, eldönthetjük, hogy az „üres” oldalakról is készítünk-e képet (nyomatóval így a teljes dokumentum reprodukálható) vagy ezt a feladatot megspóroljuk. Azt is minél előbb döntsük el, hogy milyen szisztema szerint adjunk neveket fájljainknak; ha utólag jövünk rá, hogy az összeset át kell nevezni, nagyon fogunk bosszankodni... Szerencsés dolog jó előre eltervezni, hogy elkészült képeinket milyen struktúrában fogjuk tárolni. Az „önfeltáró” rendszer könnyen (számítógépes) könyvtárszerkezetté alakítható, ugyanakkor, ha a „végterméket” egy vagy több DVD-n szeretnénk tárolni, a gyarapodás beillesztése kicsit körülményes lehet.

A fentiek végiggondolásához a feldolgozandó gyűjtemény alapos ismerete szükséges. Munkamódszerünk meghatározásában – nyilván – nagy súllyal szerepel a gyűjtemény nagysága (darabszáma, a becsült oldal-, és ebből adódó képszám), a rendelkezésünkre álló szkennerek gyorsasága, a feladat elvégzésére számítható munkaidő mennyisége. A digitalizálható aprónyomtatványok körét – értelemszerűen – meghatározza szkennereink mérete is.

Egy biztos, mindenképpen készítsünk a felismertett képről egy legalább 600 DPI-s, több millió színű, tömörítésmentes (legkevésbé tömörített) képformátumú (BMP, TIF) archív példányt (legalább két, egymástól távol tárolt adathordozón). A további munkát egy ebből konvertált, 300 DPI-s JPG-képpel célszerű folytatni. A konvertáláshoz az internetről többféle ingyenes szoftvert tölthetünk le. Fontos, hogy az archív és a „használati” képnek ugyanaz legyen a neve!

Gondoljunk arra, hogy digitális aprónyomtatványaink használói esetleg szeretnék az eredeti dokumentumot is kézbe venni! Gondoskodjunk tehát arról, hogy a képfájltól valahogy el lehessen jutni ahhoz a teremhez, polchoz, dobozhoz, borítékhoz, ahol az aprónyomtatványunkat tároljuk. A raktári jelzetet érdemes magába a képfájlba rögzíteni.

Erre – JPG-kép esetén – két helyen (JPG-megjegyzés. IPTC-adatok) is módunk van. (Ha valaki figyelmesen megnézi a fenti képet, rájöhethet, melyik szoftvert célszerű e feladatra [is] használni! A kép betöltése után az i billentyű lenyomásával hívható elő a fenti ablak!) Nem haszontalan végiggondolni, hogy kell-e, érdemes-e ugyanitt egyéb információkat is rögzítenünk (meggondolandó pl. az aprónyomatvány eredeti méretének rögzítése, vagy – ha más gyűjteményből származó dokumentumokat is el szeretnénk helyezni új szolgáltatásunkba – a tulajdonos neve, esetleg elérhetősége).

Ha csak ennyit teszünk, már akkor elmondhatjuk, hogy új és korszerű szolgáltatással várjuk a helyismeret iránt érdeklődőket! Nem kell dobozokban kotorászniuk, gyűjteményünket gyorsabban áttekinthetik, a másolatszolgáltatás egy pillanat műve, egyedi dokumentumaink a továbbiakban nincsenek kitéve a kopás veszélyének, és – ráadásul – megtettük az előkészületeket egy színvonalas webes szolgáltatás kialakítására is.

Cikkem címe azonban ennél többet ígért, haladjunk tehát tovább!

Aprónyomatványaink döntő többsége szöveges információkat tartalmaz, a digitális képként rögzített dokumentumokon szereplő karakterek felismertetéséhez pedig régóta léteznek szoftverek. Ezek közül az egyik (kérem, nézzék figyelmesen az alábbi képet is!) biztosan alkalmas a következő munkamenet végrehajtására.

1. Ismertessük fel a programmal a képen található szöveget!

2. A felismert szöveget mentjük el egy „kétrétegű” pdf-fájlba, amelyben az előtérbe a kép, a háttérbe a felismert szöveg kerül:

Figyeljünk arra, hogy a létrejövő pdf-fájl neve ugyanaz legyen, mint a képfájlé volt. Így sokkal könnyebb lesz a szolgáltatás kezelése.

„Régi OCR guruk” a második képre pillantva azonnal látják, hogy a program közel sem ismerte fel helyesen az *egész* szöveget (pl. az „ünnepi” szót). Készüljünk fel arra, hogy sok esetben (pl. ha grafikai motívumok és a szöveg fedik egymást az aprónyomtatványon) ennél is rosszabb lesz. A karakterfelismertető program – ismét csak: természetesen – lehetőséget ad a felismertetett szöveg korrektúrázására is. Ennek (részleges vagy teljes) vállalása ismét csak a gyűjtemény nagyságától, a feladat teljesítésére fordítható munkaidő mennyiségétől függ.

Pdf-dokumentumaink olvasására, kezelésére az *Adobe Reader* legfrissebb, magyar nyelvű verzióját érdemes használni (a cikk írása közben a 7.0.5-ös verziót használom). Ez az ingyenes olvasóprogram ugyanis képes meg nem nyitott fájlokban is keresni, ha megadjuk azt a könyvtárat, amelynek fájljaiban (vagy alkönyvtáraiban található fájljaiban) keresni szeretnénk.

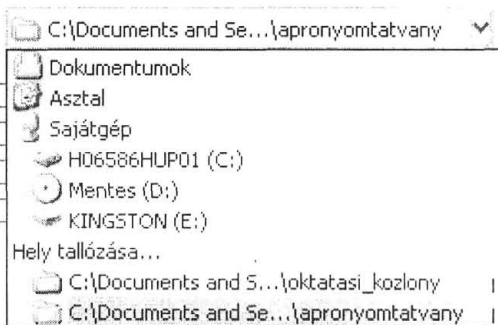
A keresés lefuttatása után listába gyűjti azokat a fájlokat, amelyekben a keresett szót (a fenti esetben ez: „földművesszövetkezet”) megtalálta, a lista

Milyen szóra vagy kifejezésre szeretne rákeresni?

földművesszövetkezet

Hol szeretne keresni?

- Az aktuális PDF dokumentumban
- Az összes PDF dokumentum itt:

elemére kattintva pedig be is tölti azt a fájlt, amelyet kiválasztottunk. Mivel „kétrétegű” pdf-dokumentumot hoztunk létre, a képernyőn mi a képet látjuk, ám a program meg is jelöli nekünk azt a részt, ahol a keresett szöveg szerepel:

Több találat esetén egymás után az összes „képet”, pdf-dokumentumot megnézhetjük, kiválasztva a nekünk megfelelőket. Ne lepődjünk meg! Ha már sok pdf-fájlunk van, a keresés több percig is eltarthat! Természetesen van mód állományaink indexelésére, így a gyorsabb keresés megvalósítására; ez pénzkérdés.

Ha mindent a fentiek szerint csináltunk, akkor a pdf-fájlnevektől eljutunk a jpg-képig, a képbe ágyazott raktári jelzettől pedig magához a dokumentumhoz...

Jól látszik, ez a módszer közel sem száz százalékos biztonsággal juttat el bennünket a keresett aprónyomtatványhoz. Ha a módszert továbbgondoljuk, és kiterjesztjük cikk-kivágatainkra, vagy a mikrofilmjeinken őrzött helyi lapok digitalizált változatának kezelésére, az eljárás olykor csak 70–80 százalékos hatékonyságúnak mondható; ez az arány csak szorgos munkával (korrektúra) javítható. De ha magunk elé képzeljük a dobozokban kotorászó, cikk-kivágatok tömegében elvesző, és a sötét, szellőtethetetlen helyiségekben mikrofilm-leolvasó fölé görnyedő és közben jegyzetelni próbáló felhasználót, kipróbálása, tesztelése – legalábbis remélem – meggondolandó.

P.S.

Kedves szakcikk-olvasó könyvtáros kollégám! Tudom, hogy a számítógépes munkavégzést ezerszer könnyebb megmutatni, mint leírni! Írás közben keservesen megtapasztaltam ennek igazságát!

Azt mondják, egy jó kép ezer szóval is felér! Ez esetben talán mondhatom: egy jó fájl ezer cikkel is felér. Ha tehát felkeltette kíváncsiságát a fent leírt eljárás, és szeretné kipróbálni, telepítse az Acrobat Reader programot, írjon egy levelet a tabela@vfmk.hu címre, és az általam készített, kereshető pdf-fájlokat csatolva pár napon belül elküldöm. Örömeire fog szolgálni a bennük való teljes szöveges keresés!

Takáts Béla